

Olay Çizgisi Odaklı Okuma Yöntemi: Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat Romanı Örneği

Event Line Focused Story Reading Method: Example Of The Novel Taassuk-ı Talat And Fitnat

Emrah TOPRAKÇI ^{1*} , Mehmet ÖZDEMİR ^{2*}

¹ Camlica Middle School, Sakarya, Türkiye, emrahtoprakci@gmail.com

² Sakarya University, Sakarya, Türkiye, mehmetoz@sakarya.edu.tr

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:
15.11.2023
Accepted/Kabul:
28.12.2023
Online/Çevrimiçi:
29.12.2023
*Emrah TOPRAKÇI

Öz: Olay çizgisi odaklı (anlatı) metin türlerinin okuma sürecinde bazı sorunlarla karşılaşıldığı bilinmektedir. Okuma ve anlama uğraşı belli bir yöntem ve kurama dayanmadan yapıldığında metinden edebî zevk alınamamakta ve okuma kültürü ediniminde problemler yaşanmaktadır. Bu nedenle anlatı temelli metinlerin analizinde farklı yöntemler kullanılmaktadır. Türkçe ders kitaplarında ve dijital ortamlarda bu tür metin çözümlemelerinde birtakım etkinlikler var olsa da bunlar yüzeysel kalmaktadır. Olay çizgisi odaklı okuma yönteminde okuyucunun okuma kültürü edinmesi ve okunan metinlerden edebî bir zevk alması sağlanır. Bunun yanında bir metnin temel olaylarını belirleyerek bunları kronolojik bir sıraya koyabilir, ana düşünce ve yan düşünceler belirlenip metin derinlemesine tahlil edilebilir. Bu yöntem, okuyucuya hikâyenin ana hatlarını hızla anlama ve önemli detayları fark etme imkanları sağlar. Bu sayede, zamanı daha verimli kullanarak, metni daha derinlemesine anlamak için odaklanılacak bölümleri belirlemek mümkün olur. Bu amaçla makalemizde Şemsettin Sami'nin Türk Edebiyatı'nın batılı anlamda ilk roman örneklerinden biri kabul edilen "Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat" romanı "Olay Çizgisi Odaklı" okuma yöntemini kullanılarak incelenecektir. Bu makalede nitel araştırma desenlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Veriler olay çizgisi odaklı okuma yönteminin ana başlıklarına göre toplanmıştır. Olay çizgisi çıkarılırken zaman sıfır noktasından başlatılır. Geçmişte yaşanmış olaylar sıfırın soluna yazılır ve ileri tarihte yaşanacak olaylar da sıfırın sağına, kronolojik sıraya dikkat edilerek yazılır.

Anahtar Kelimeler: *Olay Çizgisi Odaklı, Okuma, Roman İncelemesi, Şemsettin Sami.*

Cite this article/Atıf:
Toprakçı, E. ve
Özdemir, M. (2023)
Olay Çizgisi Odaklı
Okuma Yöntemi:
Taaşşuk-ı Tâl'at ve
Fitnat Romanı
Örneği, Sakarya Dil
Dergisi, 1(2) (126-
139).

Abstract: It is known that there are problems in reading event line types of contents. Literal pleasure can not be gained when reading is conducted without any method or theory and there are problems faced on obtaining reading habit. So different methods are used in analyzing narrative texts. Even though there are some activities in Turkish coursebooks and on digital sources on analysis of these types of texts, they are a bit shallow. Readers enjoys the text and get reading habit by chrological reading method. Besides this the readers can state the main points of these type of texts and set a chronology of these points and analyze the text deeply. This method allows the reader to quickly grasp the main outlines of the story and notice important details. Thus, by using time more efficiently, it becomes possible to identify the sections to focus on for a deeper understanding of the text. We will study "Taassukı Talat ve Fitnat" by Şemseddin Sami which is accepted as one of the earliest examples of western type in Turkish literature by event line reading method. In this article, document analysis, one of the qualitative research designs, has been employed. Data were collected based on the main headings of the event line focused reading method. The timeline is constructed by starting from the zero point in time, carefully placing past

events to the left of zero, and future occurrences to the right of zero, ensuring a meticulous order in their sequence. When creating a timeline, time is started at the zero point. Events that occurred in the past are written to the left of zero, and events that will occur in the future are written to the right of zero, in chronological order.

Keywords: *Event line, Reading, Analysing a novel, Şemsettin Sami..*

Extended English Summary

“Reading” means to infer meanings of written or pressed symbols. It generally includes forming a context by gathering words or sentences, to process information and to give meaning to a text. Reading ensures communication, support learning and assure individuals to reach knowledge. Besides being a basic skill, reading improves thinking methods, helps people on critical thinking and broad their intelligence.

While gaining reading habit, enjoying a literal text ex. function of literacy can not be denied. In addition to this literacy also supplies people with new perspectives by presenting life stories with the help of language.

We encounter a lot of different types of texts in daily life and written or verbal communication. One of them is “event line reading” which is usually accepted as shallow to be read. Reader can compelled to read fast and to understand main points in these texts that are full of information. Difficulties are observed in reading and understanding these types of texts especially among school kids and teenagers.

We aim to present solutions to this difficulties and problems by using “event line reading” in this essay. We will ensure the child or teenager readers to gain reading habit and make them enjoy literal reading. Chronology deals with the main events in a story and presents them in an order. “Event line reading” method aims to analyze this order and to understand how they are gathered. This study searches out how the writer builds characters, their moods, how events are connected and finally time period of the story. These types of study give an opportunity to the readers for a deep reading and helps them to understand constitution of the story.

The theoretical foundation of the event-focused reading method can be expressed as follows: In a narrative-based text, defining what constitutes an "event" poses some challenges. We will consider developments in the text that affect the general flow and capture attention as events. Extracting the event line by simply listing these identified events in sequence will provide us with a summary of the text.

In Turkish stories and novels, readers encounter narrator-author, abstract narrator, hero narrator, and shadow narrator.

In narrative-based texts, the concept of "time" can be approached from four perspectives: the date the work was written, the date the work was published, the real historical time when the events narrated in the work occurred, and the internal time of the work, meaning the time elapsed from the beginning to the end of the events.

The subject is what the author emphasizes and makes an effort to convey to us. It should be expressed in one, two, or at most three words.

The main idea is the reason that drives the author to write the text or the message the author wants to convey to the reader. It should be expressed with a sentence stating a definitive judgment.

Other events shown on the event line can be considered as crucial signs that will help us find supporting thoughts.

Careful tracking of the event line will allow us to identify new names involved in the work without skipping any and in order of importance. Following the characters we can trace on the event line will make it easier for us to determine their physical, psychological, and social characteristics in order of importance.

For the first time, Dr. Assistant Professor Mehmet Özdemir utilized this method to analyze Mustafa Kutlu's story "Yıldız Tozu". No other study related to this method has been encountered. Therefore, in this article, we will examine Şemsettin Sami's "Taassukı Talat ve Fitnat," acknowledged as one of the earliest examples of Western-style novels in Turkish literature, using the "Event-Line Focused Reading" method.

It has been determined that the novel, excluding the descriptive portrayal expressed at zero, consists of a total of thirty-five events. Out of these, sixteen events involve a retrospective narrative. In the remaining nineteen events, despite the author skipping over some events and not specifying a clear date, they are presented in chronological order. When presenting these events, not every single one is included, but rather events that impact and change the lives of the characters are selected.

In this article, document analysis, one of the qualitative research designs, has been utilized. Data were collected based on the main headings of the event line focused reading method. When extracting the event line, time was initiated from the zero point, and events that occurred in the past were positioned to the left of zero, while forward movements to future dates were carefully identified.

1. Giriş

Okuma kültürü ediniminde, okunan bir metinden edebî bir zevk almada elbette edebiyatın işlevi göz ardı edilemez. Bununla birlikte edebiyat dil aracılığıyla birçok yaşam hikâyesi sunarak okuyucuların yeni bakış açısı kazanmalarını da sağlar. Bu noktada da edebiyat diğer sanatlardan ayrılmaktadır. “Edebî eserin diğer sanat ürünlerinden en önemli farkı, sadece duyularla değil zihinsel bir çabayla algılanabilir bir yapıya sahip olmasıdır.” (Okay, 1990: 25). Bu zihinsel çaba ise okuma ile ortaya çıkarılabilmektedir.

Okuma kelimesinin anlamlarına baktığımızda: Türkçe Sözlük’te okumak kelimesi, “Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek, bir şeyin anlamını çözmek” (TDK, 2011: 1793) anlamında kullanılır. Göğüş’e (1978:60) göre okumak, “...bir yazının harflerini, sözcüklerini, imlerini tanımak ve bunların anlamlarını kavramaktır.” Özdemir’e (1993: 13) göre okumak, “Basılı sözcükleri duyu organları yoluyla algılayıp bunları anlamlandırma, kavrama ve yorumlamaya dayanan zihinsel bir etkinliktir.” Karatay’a (2023: 1) göre okuma, “Yazılı olan bir metni bilinen yazı karakterlerini sesli veya sessiz çözmenin ötesinde, metnin içindeki duygu, düşünce ve iletileri anlamaktır.” Bu yönüyle bakıldığında okuma eylemi hem algılamayı hem de düşünmeyi içeren zihinsel bir anlama faaliyetidir.

Bilgi çağında, okumanın bireylerin hayatındaki önemi giderek artmaktadır. Okuma, sadece kelimeleri anlamak değil, aynı zamanda dünyayı anlamak, bilgiye ulaşmak ve kişisel gelişim açısından da önemli bir rol oynar. Bireylerin okuma kültürü edinmeleri, kişisel gelişimleri ve toplumlarına katkıları açısından kritik bir öneme sahiptir. Okuma kültürü edinmek, bireylerin bilgiye daha kolay erişmelerini, düşünsel kapasitelerini geliştirmelerini ve toplumsal etkileşimlerde daha aktif rol almalarını sağlar. “Okuma kültürü edinmek, bir süreç sonucu gerçekleşmektedir. Bu süreç okul öncesinde “okuma ilgisi” olarak karşımıza çıkmaktadır. “İlköğretim birinci kademesinin daha ilk yılında “okuma becerisi” kazanıldıktan sonra süreç ‘okuma alışkanlığı’na doğru bir gelişme göstermektedir.” (Özdemir, 2010: 139).

Okuma kültürü ediniminde önemli olan noktalardan biri de okuma yöntemidir. “İyi okuma, gözün, zihnin ve ses organlarının iyi bir eşgüdüm içinde çalışmasına bağlıdır. Biz okurken önce yazıdaki görsel simgeleri, yani sözcüklerin biçimlerini tanımaya çalışırız. Bu tanıma, zihnimizde birtakım çağrışımlar yapar, anlamlar uyandırır.” (Kavcar, 2003: 41). Metinlerde, kelime ile başlayan anlama faaliyeti; metinlerin olay örgüsü, şahıs kadrosu, ana fikir ve yardımcı fikirlerine kadar yayılır.

Günlük yaşantımızın bir parçası olan yazılı ve sözlü iletişimde, birçok farklı metin türüyle karşılaşırız. Bu türlerden biri olan anlatıma dayalı/ hikâye edici metin türleri (roman, hikâye, masal, destan vb.) çoğu zaman yüzeysel bir şekilde okunmaktadır. Yoğun bilgi akışına sahip olan bu metinlerde okuyucu metinleri hızlı bir şekilde anlamakta ve önemli olayları fark etmede zorlanabilmektedir. Özellikle okul çağındaki çocuklarda ya da gençlerde bu metin türlerini okuyup anlamada birtakım problemler yaşandığı gözlemlenmektedir. “Bir edebiyat metninin nasıl okunacağı, hangi kriterler ve bilgiler ışığında tahlil edileceği eğitim-öğretim sürecine yansıyan en önemli sorunlarından biridir.” (Silahsızoğlu, 2007: 1416). Olay odaklı/anlatıma dayalı metinleri okuma yöntemi konusunda, edebiyatımızda yapılan çalışmalara rağmen eksiklik olduğu ortadadır. Bu hususta, süreçle ilgili karşılaşılan zorlukları (Özdemir, 2010: 140) “Metnin özetini çıkarmak, anlatıcıyı tespit etmek, metnin konusunu belirlemek, metnin ana düşüncesini bulmak, metinden yan düşünceler çıkarmak, metnin şahıs/varlık kadrosunu çıkarmak, metnin olay örgüsünü çözmek, dil ve üslup” şeklinde sıralamaktadır.

Olay odaklı metinler, bir olayın gelişimini ve sonuçlarını anlatan metinlerdir. Bu metinlerde, olay örgüsü ön plandadır. “Eser içinde yer alan olayların aralarındaki belirli ilişkiler gözetilerek düzenlenmesine olay örgüsü denmektedir.” (Tekin, 2009: 65). Olay örgüsü, bir olayın başlangıcını, gelişimini ve sonuçlarını gösteren olaylar dizisidir. Olay odaklı/anlatıma dayalı metinlerde “olay örgüsü, konu, ana fikir, yardımcı düşünceler ve zaman” kavramları yer aldığı için bu tür metinlerin okuyucu tarafından anlaşılması zorlaşmaktadır. Burada devreye okuma yöntemleri girmektedir. “Bu okuma yöntemleri sayesinde anlatıma dayalı metinlerin anlaşılabilirliği daha da kolaylaşır. Bu kolaylık aynı zamanda çocukların veya yetişkinlerin okuma kültürü edinmelerini ve okuduklarından edebî bir zevk almalarını sağlaması açısından da ayrıca önem taşımaktadır” (Özdemir, 2010: 140). Ayrıca “Olay Çizgisi Odaklı Okuma Yöntemi” ile olay çizgisi, özet, anlatıcı, zaman, konu, ana fikir, yardımcı düşünceler, şahıs kadrosu ve üslup başlıklarında derinlemesine inceleme yapılır.

Bu çalışmada okuma yöntemlerinden biri olan “Olay Çizgisi Odaklı Okuma” yöntemini kullanıldı. Bu yöntem okurun, okuma kültürü edinimini ve okunan metinlerden edebî bir zevk almasını sağlamayı amaçlanmaktadır. Olay

çizgisi, bir hikâyenin akışını etkileyen temel olayları esas alan ve bunları kronolojik bir sıra içinde sunan bir yapıdır. Olay çizgisi odaklı okuma yöntemi, bir eserin olay çizgisini analiz etmeyi ve bu olayların nasıl bir araya geldiğini anlamayı amaçlar. Bu inceleme, yazarın hikâyeyi nasıl kurguladığını, karakterlerin hangi ruh durumunda bulunduklarını, olayların nasıl birbirine bağlandığını ve hangi zaman aralığında yaşandığını ortaya çıkarır. Bu tür bir inceleme, okuyuculara hikâyenin derinliklerine inme fırsatı sunar ve edebi eserin yapısal unsurlarını anlamalarına yardımcı olur.

Alan yazında, Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Özdemir'in Mustafa Kutlu'nun Yıldız Tozu hikâyesini incelemesine kadar bu yöntemle ilgili bir çalışmanın benzerine rastlanmamaktadır. Bu nedenle alan yazındaki bu eksikliği gidermek için bu çalışmada Şemsettin Sami'nin Türk Edebiyatı'nın batılı anlamda ilk roman örneklerinden biri kabul edilen "Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat" romanı "Olay Çizgisi Odaklı" okuma yöntemi ile incelenmiştir.

2.Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları ve verilerin analizinde kullanılan yöntem hakkında bilgi verilmiştir.

2.1.Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar." (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189). Bu çalışmada konuya ilişkin Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat romanının derinlemesine incelemesi yapılmıştır.

2.2. İnceleme Nesnesi

Bu çalışmanın örnekleme Şemsettin Sami'nin Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat isimli romanıdır. Bu kitabın örneklem seçilmesinde daha önce roman türünde bu yöntemin kullanılmamış olması, döneminin yayımlanan ilk roman örneklerinden olması ve olay örgüsünde geriye dönüşlerin sıklıkla kullanılması etkili olmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Olay çizgisi odaklı okuma yöntemi ile belirlenen kriterler çerçevesinde Şemsettin Sami'nin Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat romanı okunurken sıfır noktası "Tâl'at Bey'in Aksaray'daki evinin tasviri" olarak belirlendikten sonra geçmiş tarihte yaşanan olaylar sıfır noktasının soluna yazılmış, ileri tarihteki olaylar ise sıfırın sağına yazılmıştır. Numaralar verilirken olayların oluş sırasına dikkat edilmiştir. Olay çizgisi çıkarıldıktan sonra konu, ana fikir ve yardımcı fikirler olay örgüsüne dayandırılarak belirlenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmanın verileri içerik analizi ile değerlendirilerek çözümlenmesi sağlanmıştır. "İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır" (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 242). Şemsettin Sami'nin Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat romanında elde edilen verilerden çıkarılan olay çizgisi dikkate alınarak analiz edilmiştir.

3.Bulgular

Bu bölümde Şemsettin Sami'nin Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat romanının olay çizgisi odaklı okuma yönteminin değerlendirilmesi yapılmıştır.

3.1. Olay Çizgisi Odaklı Okuma ve “Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat” Uygulaması

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi roman, 0'da ifade edilen tasviri saymazsak toplamda otuz beş olaydan meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu, otuz beş olayın on altı tanesi geçmişe dönülerek anlatılmıştır. Geriye kalan on dokuz tanesinde ise yazarın bazı olayları atlaması ve net bir gün belirtmemesine rağmen sırasına göre verilmiştir. Olay çizgisinde, her olay değil; kahramanların hayatını etkileyip değiştiren olaylar seçilmiştir.

5	Saliha Hanım 5 yaşındayken mektebe başlar. Rifat Bey ile tanışılır.
6	Saliha Hanım babasına Rifat'ı sevdiğini söyler.
7	Saliha Hanım mektepten alınır.
8	Rifat Bey ile Saliha Hanım aralarında sözleşme yaparlar.
9	6 ay sonra Rifat'tan ilk mektup gelir.
10	5 yıl sonra Saliha Hanım 16, Rifat Bey 18-19 yaşındadır.
11	Saliha Hanım'ı zengin bir evden isterler.
12	Mektuplarda durum anlatılır. Rifat'ın iç güveyisi olması istenir.
13	Son mektupta Saliha Hanım canına kıyacağını söyler. Mektup ele geçer ve Saliha Hanım'ı Rifat'a verirler.
14	Saliha Hanım ile Rifat evlenirler.
3	21 yıl önce dadı eve gelir.
2	12 yıl önce Tâl'at Bey 7 yaşındayken babası ölür.
15	Tâl'at Bey mahalle mektebinden sonra rüştiyeye kaydolar.
16	16 yaşında rüştiyeyi bitirir ve bir kalemde memuriyete başlar. (2 yıldır memur)
17	Birkaç gün önce farklı tütüncü Hacıbaba'nın tütüncüsüne girer ve cumbada Fitnat Hanım'ı görür.
18	Tesadüfen, Hacıbaba hakkında bilgi öğrenir.
0	Tâl'at Bey'in Aksaray'daki evin tasviri ile roman başlar. Tâl'at Bey 19 yaşındadır.
1	Anne ve dadı Tâl'at'ın hasta olduğundan şüphelenirler.
4	Tâl'at işe gider.
19	Tâl'at Şerife Hanım'ın, Hacıbaba'nın evinden çıktığını görüp peşine takılır.
20	Tâl'at, kadın kılığına girip nakış dersi almayı düşünür.

21	Şehzadebaşı'ndaki evlerinde kılık değiştirip, Şerife Kadın'ın evine gider. İsminin Ragibe olduğunu söyler.
22	Nakış dersinden sonra eve giderken erkeklerin sarkıntılığına maruz kalır.
23	Hacıbaba, Şerife Kadın'ın bahsettiği kızın eve gelmesini kabul eder. (Ragibe Hanım)
24	Ertesi gün Ragibe, Fitnat ile ilk defa buluşur.
25	Buluşmaları 10 gün sürer.
26	Şerife Kadın vasıtasıyla Fitnat'a Üsküdar'dan Ali Bey namında biri talip olur.
27	Fitnat haberi alınca bayılır ve bu evliliği istemez.
28	Ali Bey ile Fitnat'ın nikahı bir hile ile kıyılır.
29	Hacıbaba ve Emine Kadın, Fitnat'ı bir bahane ile Üsküdar'daki konağa götürürler.
30	Konağa geldiğinden bir hafta sonra Ali Bey, Fitnat'ı kucaklamaya çalışırken muska elinde kalır.
31	Ali Bey muskada yazanı okur ve Fitnat'ın kendi kızı olduğunu anlar.
32	Fitnat yan odada intihar eder.
33	Tâl'at, Ragibe kılığında konağa koşar, Fitnat'ı kanlar içinde yerde yatarken görür ve o da ölür.
34	Saliha Hanım bu olayın duyunca kör olur, Emine Kadın da ölür.
35	Ali Bey 6 ay sonra ölür.

3.1.1. Özet

Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat romanının olay çizgisinden hareketle özetini şöyle yapabiliriz:

Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat romanı, Tâl'at Bey'in Aksaray'daki evinin tasviri ile başlar. Tâl'at Bey on dokuz yaşındadır. Annesi Saliha Hanım ve dadısı Ayşe Kadınla yaşamaktadır. Tâl'at daha yedi yaşındayken babası ölmüştür. Anne ve dadı, Tâl'at Bey'in hasta olduğundan şüphelenirler. Tâl'at işe gittikten sonra, Saliha Hanım geçmiş günleri hatırlayarak anlatmaya başlar: Saliha Hanım beş yaşındayken sıbyan mektebinde tanıştığı Rifat Bey'i sevmeye başlar. İkisi birbirini çok sever. Aralarında bir sözleşme yaparlar, eğer birbirimizi almazsak telef edeceğiz, diye. Yaşı gereği Saliha Hanım mektepten alınır. Aralarında uzun bir zaman iletişim olmaz. Altı ay sonra Rifat'tan ilk mektup gelir. Saliha Hanım on altı yaşındayken kendisine görücü gelir. Bu durum mektuplarda anlatılır. Bir mektupta Rifat'ın iç güveyisi olması istense de annesi Kamile Hanım bu durumu kabul etmez. Son mektupta Saliha Hanım canına kıyacağını söyler. Mektup Saliha Hanım'ın annesi tarafından ele geçirilir ve Saliha ile Rifat'ın evlenmesine izin verilir. Tâl'at dünyaya gelir. Önce mahalle mektebi ve daha sonra da rüştiyeye gider. Rüştiyeden sonra bir kaleme memur olur. İşe gider gelirken her zamanki tütüncüsünden farklı bir tütüncü olan Hacıbaba'nın

tütüncü dükkanına girer ve cumbada Fitnat Hanımı görüp ona tutulur. Hacıbaba hakkında bazı bilgiler öğrenen Tâl'at birkaç gün hasta gibi dolaşır.

Tâl'at, cumbada gördüğü Fitnat ile nasıl görüşüp konuşacağını düşünürken bir gün Hacıbaba'nın evinden Şerife Kadın isminde bir nakış ustasının çıktığını görüp peşine takılır. Kadını evine kadar takip eden Tâl'at kadın kılığına girip nakış ustasından ders almaya karar verir.

Şehzadebaşı'ndaki evlerinde kadın kılığına giren Tâl'at nakış ustasının kapısı çalar ve nakış dersi almak istediğini söyler. İsminin Ragibe olduğunu söyleyen Tâl'at birkaç gün gider gelir ve nihayetinde Hacıbaba'yı ikna eden Şerife Kadın sayesinde Fitnat Hanım ile tanışacağını öğrenir. Mesut olur. Ertesi gün Ragibe, Fitnat ile ilk defa buluşur. İkisi de birbirini çok sever. Fitnat, Ragibe'yi camda görüp âşık olduğu adama çok benzeter ve onların kardeş olduğunu öğrenince sevgisi daha da artar. Bu buluşmalar on gün kadar sürer ve kara gün gelip çatar.

Şerife Kadın vasıtasıyla Fitnat'a, Üsküdar'dan Ali Bey namında biri talip olur. Fitnat bu haberi duyar duymaz bayılır ve hastalanmaya başlar. Ali Bey ile Fitnat'ın nikâhları uygun olmayan bir yolla kıyılır. Fitnat gün geçtikçe kötüleşir. Duruma üzülen Emine Kadın, Hacıbaba ile konuşur ve Hacıbaba ise bir hile yapar ve bu işten vazgeçmiş gibi görünür. Ama işin aslı düğün günü ortaya çıkar. Hacıbaba ve Emine Kadın bir bahane ile Üsküdar'daki konağa Fitnat Hanım'ı götürürler. Fitnat Hanım, konağa geldikten birkaç gün sonra Tâl'at Bey'e mektup yazar. Lakin cevap gelmez. Fitnat Hanım, konağa geleli on gün olmuştu ki Ali Bey bir gün Fitnat'ın odasına girer ve onu kucaklamaya çalışır. Fitnat'ın boynundaki muska elinde kalır ve odadan çıkar. O, odadan çıktıktan sonra Fitnat intihar eder. Ali Bey muskayı okur, Fitnat'ın yıllar önce boşadığı eşi Zekiye Hanım'dan olma kızı olduğunu öğrenir. Odaya koşar fakat Fitnat can çekişir, o sırada Tâl'at, Ragibe kılığında konağa girer ve Fitnat'ı kanlar içinde görünce o da ölür. Olayı duyan Saliha Hanım kör kalır, Emine Kadın ölür ve altı ay sonra da Ali Bey ölür.

3.1.2. Anlatıcı

Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat romanının anlatıcısı, yazar anlatıcıdır. “İkide bir okuyucuya seslenmiş, onlara olayın yürüyüşü üzerine bilgi vermiş, anlaşılmayacağını sandığı noktaları açıklamış.” (Kudret, 1965: 69). Şemsettin Sami romanın içinde kendini:

- “İşte bu oda Fitnat Hanımın odasıdır. Biz şimdi evin tarifine bakalım da, sonra Fitnat Hanımın uzun uzadıya tavsifine geleceğiz.”
- “Şimdi Tâl'at Bey ile Fitnat Hanım görüşmekte, konuşmakta, sevişmekte olsunlar, şimdi biraz Üsküdar'a geçelim.”
- “Lâkin, aslı böyle miydi? Yok. Sabredelim de, aslını sonra anlayacağız, her neyse.”
- “Gelelim Tal'at Beye. Tal'at Beyi -hatırınızda olmalı ki- bir büyük hüzn ü me'yûsitte bırakmışız.”
- “O on günün nihayetinde yukarıda dediğim kara gün zuhur eyledi. Niçin ‘kara gün’ dedik?”

ifadeleri ile hissettirir.

3.1.3. Zaman

Olay çizgisi odaklı okuma yönteminde zaman üçe ayrılır: Eserin basıldığı zaman, tarihi gerçek zaman ve iç zaman.

Roman yayımlandığı tarih 1872-1873 yılları ve elimizdeki baskı 2008 yılıdır. Romanda olayların yaşandığı gerçek tarihi zaman 1839 yılı ve sonrası diyebiliriz. Romanın 21. sayfasında “İşte hâlâ kızlar için mahsus mekteplerimiz, kadın hocalarımız yok ki... Erkek mektebine on beş yaşında bir kız nasıl gidebilir?” ifadesinden ve “İlk kız rüşdiyesi İstanbul Sultanahmet’te Ocak 1859’da açılmıştır.” (Ünlü ve Dündar, 2021: 209) bilgisinden yola çıkarak romanın tarihi gerçek zamanına ulaşırız. Romanın iç zamanı ise bir nisan ayının iptidasında başlar ve Tâl’at Bey ile Fitnat’ın tanışmasından önce ve sonrası, ölümleri yaklaşık yüz/yüz üç gün kadar sürer. Kitabın sonunda da Tâl’at Bey ile Fitnat’ın ölümünden altı ay sonra Ali Bey ölür. Yaklaşık olarak, iç zaman dokuz ya da dokuz buçuk ay sürer.

3.1.4. Konu

Bu romanda yazarın üzerinde durduğu konu “hüsrarla biten aşk”tır.

3.1.5. Ana Düşünce

Romanda, tespit edilen “olay çizgisi” içerisindeki otuz beş olaydan en önemlisi ana düşünceyi verir. Bu sebeple romanın gidişatını değiştiren ve bir aşkın hüsrarla sonuçlanmasına neden olan olay, yirmi dördüncü maddedir. Görücü usulü ile Fitnat’ın istenmesi ve sevdiği başka bir adam olmasına rağmen zorla evlendirilmesinden yola çıkarak “Görücü usulü evlilikler her zaman mutlu sonuçlanmaz. Kişiler sevdiği insanla evlenmelidir.” mesajına ulaşırız.

3.1.6. Yan Düşünceler

Tespit edilen otuz beş olaydan okuyucuya ulaştırılmak istenen yan düşünceleri de şöyle sıralayabiliriz:

- Kız çocuklarının erken yaşta mektepten alınması ve okutulmaması.
- Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde kalemlerde çalışan memurların esnek çalışma saatlerinin olması.
- O dönemde bir erkeğin iç güveysi gitmesinin hoş karşılanmaması.
- Ayşe Kadın temsilde kız çocuklarının küçük yaşlarda kaçırılıp köle yapılması.
- Hasta olunduğunda büyü, sihir, okuma vb. şeylerden medet umulması.
- Kadınların sokakta tek başlarına rahat yürüyememesi ve erkeklerin sarkıntılığına maruz kalmaları.
- Kız çocuklarının küçük yaşlarda sırf zengin diye kocaya verilmesi.

3.1.7. Şahıs Kadrosu

Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat romanının kahramanları önem sırasına göre şöyle sıralanır: Tâl'at Bey, Fitnat Hanım, Saliha Hanım, Rifat Bey, Hacıbaba, Emine Kadın, Şerife Kadın, Ali Bey, Zekiye Hanım, Kamile Hanım, Rifat'ın Babası Ayşe Kadın, Gülizar, Serfinaz. Merhum Efendi.

Tâl'at Bey:

Fiziki Özellikleri: On sekiz/on dokuz yaşlarında, gayet güzel, daima güler yüzlü olan biridir.

Sosyal Özellikleri: On altı yaşına geldiğinde mekteb-i rüştiye imtihanını verip bir dairenin kaleminde işe girer. Herkes tarafından sevilen bir gençtir. Çapkınlık ve hovardalıktan uzaktır.

Psikolojik Özellikleri: Akıllı, nazik, latif, kıskançlık duyguları olmayan, uslu bir delikanlıdır.

Fitnat Hanım:

Fiziki Özellikleri: Narin, orta boylu, gözleri, kaşları siyah, örme saçları beline kadar uzanır. Rengi süt gibi beyaz, burnu gayet düzgün, hokka gibi ağız, lâl gibi dudaklar ve inci gibi beyaz, ufak dişler. On beş yaşında genç, güzel bir kız.

Sosyal Özellikleri: Annesi erken yaşta vefat ettiği için babalığı Hacıbaba'nın yanında kalmış, sokak kapısını dahi görmemiş, okumamış, sadece nakış işler.

Psikolojik Özellikleri: Halim, hiddet ve gazabın ne olduğunu bilmez, nezaket ve letafet ona mahsustur.

Saliha Hanım:

Tâl'at Bey'in annesi. Annesi kırk yaşındayken Saliha Hanım doğmuş, elli/elli beş yaşlarında, kocası öldükten sonra Tâl'at'ı titizce büyütüp okutmuş ve evde gergef işleyen bir kadın.

Rifat Bey:

Tâl'at Bey'in babası. Tâl'at altı yedi yaşındayken ölür. On sekiz on dokuz yaşlarında Saliha Hanım ile evlenmiştir.

Hacıbaba/Mustafa:

Fitnat Hanım'ın üvey babası. Altmış yaşlarında, boyu kısa, şişmanca, sakalı süt gibi bembeyaz. Titiz bir adamdır.

Emine Kadın:

Hacıbaba'nın analığıdır. Yetmiş yaşlarındadır. Çerkes'tir. Saçı bembeyaz, ağzında diş yok, burnu büyük ve gayet zayıf. Masal anlatmayı sever.

Şerife Kadın:

Nakış ustasıdır ve çöpçatanlık yapmaktadır.

Ali Bey:

Fitnat Hanım'ın öz babasıdır. Kırk kırk beş yaşlarındadır. Koca bir konakta yaşamaktadır. Zengindir.

Zekiye Hanım:

Fitnat'ın annesidir. Ali Bey kendisini boşadıktan sonra Hacıbaba ile evlenir ve erken yaşta ölür.

Kamile Hanım:

Rifat Bey'in annesidir. İyi, uslu, akıllı, güzel ve namuslu bir kadındır. Rifat yirmi bir yaşındayken ölür.

Rifat'ın Babası:

Hayırsız, berbat bir herif, sarhoş, müsrif, kumarbaz, uğursuz ve çapkın biridir. Rifat on dokuz yaşındayken ölür.

Ayşe Kadın:

Tâl'at Bey'in dadısıdır. Küçük yaşta memleketinden kaçırılıp köle yapılmıştır. Yaklaşık yirmi senedir Saliha Hanımlarla yaşamaktadır. Elli, elli iki yaşındadır.

Gülizar:

Rifat'ın annesi Kamile Hanım'ın on bir yaşındaki cariyesidir.

Serfinaz:

On üç, on dört yaşlarında Ali Bey'in cariyesidir.

Merkum Efendi:

Çapkın, hovarda bir tip.

3.1.8. Olay Çizgisi

Olay çizgisi, romanın olay örgüsünde gösterildiği gibi kolayca anlaşılmaktadır. Çizgi üzerindeki gelişmeler ve geriye dönüşler okuyucu tarafından kolayca anlaşılmakta ve zaman takibi yapılabilmektedir.

3.1.9. Dil ve Üslup

Romanda tasvir ve ruh tahlillerine çokça yer verildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte romanda karşılıklı konuşmaların geniş yer tuttuğu görülür. Dil bilgisi ve imlâ kurallarına dikkat edilmeyen kitapta; yazar konuşanın ağzından çıktığı gibi kelimelerin yazıldığını söylemektedir.

Roman boyunca yazarın olaylara müdahale ettiği ve okuyucu yönlendirdiği ifadeler de karşımıza çıkmaktadır. Yazıldığı dönem düşünüldüğünde anlatımın akıcı ve dilin sade olduğu söylenebilir. Roman türünün içinde mektuplaşmalara da yer verilmesi o dönem mektup türünün tanıtılması açısından da önemli bir adımdır.

Yazar, “Üslupta da yer yer ‘meddah ağzı’ kullanmış.” (Kudret, 1965: 70) ve halk ağzında da duyabileceğimiz: “Ya bu konağın efendisi yok muydu? Haaa!..” ifadelerini de görürüz.

Romanın 113 sayfasında “... insanın derdi olduğu vakitte güya dermanını, çaresini bulacak gibi her kime ki karşısında tesadüf ederse, hepsini söylemek ister. Söyleyecek adam bulamadığı takdirde de kendi kendine yahut taşlara, duvarlara söylemeye mecbur olur.” ifadesinin edebî nitelik taşıdığı söylenebilir.

4. Tartışma ve Öneriler

Şemsettin Sami'nin roman türündeki tek eseri olan Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat, Türk Edebiyatı'nın Batılı tarzda yazılmış ilk romanıdır. Roman, 1872 yılından 1873 yılına kadar tefrika halinde üç cüzde Hadîka Gazetesi'nde yayımlanmıştır. "Türk romanının tarihî gelişimi incelenirken, özellikle Batı romanına ait unsurlar bakımından, Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat'ta halk hikâyesinden farklı olarak, birçok yenilikler görmek mümkündür." (Çelik, 2008: 4). Tesadüflerin çokluğu, büyü, sihir gibi kavramların yer alması, romanın sonunda herkesin ölmesi halk hikâyesine; tasvir ve tahlillerin gerçekliği, toplumsal değer yargılarının sorgulanması, görücü usulü evliliğin sonuçları, aşk, hürriyet, vb. konuların işlenirken olayların düzenlenişi bakımından Batılı anlamda roman türüne yaklaştığı görülmektedir. Dönemin romanlarında ele alınan hürriyet aslında "...Genç Osmanlılarca savaşı sürdürülen siyasi hürriyet değil, sosyal anlamdaki hürriyettir." (Kavcar, 1985: 13).

1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilân edilmesiyle başlayan batılılaşma hareketleri kendini edebiyatta da gösterir. "Türk edebiyatının bugünkü anlamda romanla tanışıklığı Batı'dan yapılan roman tercümeleriyle başlar." (İssı, 2017: 23). Tercümeler ile başlayan bu süreç yerini dönemin yazarları tarafından Batı tekniği ile yazılan yerli romanlara bırakır. "Roman, edebiyatımıza gireliden beri üzerinde en çok tartışılan tür olmuştur." (Yılmaz, 1997: 1). Bu tartışmalardan biri de romanı derinlemesine anlamak için ortaya atılan yöntemler olmuştur. Var olan okuma yöntemleri gibi "Olay Çizgisi Odaklı Okuma Yöntemi" de okunan metni daha kolay anlamak ve incelemesini yapabilmek konusunda bize yardımcı olmaktadır. Okuma süresince okuyucuların karşılaşabilecekleri zorlukların "Olay Çizgisi Odaklı Okuma Yöntemi" ile aslında çözümünün olduğu görülmektedir.

Bu yöntem daha önce Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet Özdemir tarafından Mustafa Kutlu'nun Yıldız Tozu adlı hikâyesinde uygulanmıştır. Hikâyeye göre daha hacimli olan roman türünde de bu yöntemin uygulanabilir olduğunu göstermek istedik. Bu yöntem okuyucuların metinleri daha etkili bir şekilde anlamalarını sağlama konusunda güçlü bir imkân sunmaktadır. Ayrıca bu yöntem ile okuyucuların hızlı anlama, bağlamı kavrama, eseri zaman açısından inceleme, kahramanları fiziki, psikolojik ve sosyal açılardan tanıma imkânı verirken özet çıkarma becerilerinin de gelişmesi sağlanır. Okuyucular, bu yöntemi uygulayarak bilgi akışının yoğun olduğu metinlerde daha başarılı ve etkili bir şekilde metin çözümlemeyi gerçekleştirebilir. Yapılan olay çizgisi odaklı okuma yönteminde metin olay çizgisi, özet, anlatıcı, zaman, konu, ana fikir, yardımcı fikirler, kişiler, dil ve üslup üzerinde durulmuştur.

Çalışma sonucunda olay çizgisi odaklı okuma yönteminin okunan metni daha iyi kavramamıza yardımcı olduğu ortaya çıkmıştır. Sadece çocuk okurların değil yetişkin okurların da anlatıma dayalı metinleri okurken bu yöntem ile metni derinlemesine kavrayacakları ve edebî bir zevk alacakları ortadadır. Türk Edebiyatı'nın anlatıma dayalı metin türleri açısından zengin bir birikime sahip olduğu göz önüne alınırsa var olan kitapların özellikle Çocuk Edebiyatı ürünü olan kitapların bu yöntemle incelemelerinin yapılması önerilir. Türkçe öğretmenleri de bu yöntemle öğrencilere etkinlikler yapabilir/yaptırabilir. Türkçe ders kitaplarında bu yöntemle ele alınacak metin ve etkinlikler hazırlanabilir.

Makale Bilgi Formu

Makale Bilgisi: Makale özgün bir araştırma makalesidir. Yazarların Katkıları: Yazarların ikisinin de araştırmaya katkı oranı %50'dir.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Telif Hakkı Bildirimi: Dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakları yazarlara aittir ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayınlanmaktadır.

Destekleyen/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu, özel veya kar amacı gütmeyen kuruluştan hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu araştırma metinler üzerinde gerçekleştirildiğinden etik kurul iznine ihtiyaç yoktur. İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır. Herhangi bir intihal tespit edilmemiştir.

Kaynakça

- Çelik, Y. (2008). Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Göğüş, B. (1978). Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- İssı, C. (2017). Türk Romanı Özel Sayısı Cilt 1. Ankara: Hece Yayıncılık
- Karatay, H. (2023). Okuma Eğitimi Kuram ve Uygulama. Ankara: Pegem Akademi
- Kavcar, C. (1985). Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kavcar, C., Sever, S., ve Oğuzkan, F. (2003). Türkçe Öğretimi, Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin. Ankara: Engin Yayınları.
- Kudret, C. (1965). Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Okay, O. (1990). Sanat ve Edebiyat Yazıları. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özdemir, E. (1993). Okuma Sanatı. Ankara: İnkılâp Kitapevi.
- Özdemir, M. (2010). Olay Çizgisi Odaklı Hikâye Okuma Yöntemi, Yıldız Tozu Örneği. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 0 (19), 138-155. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11215/133942>
- Silahsızoğlu, E. (2007). Metin Tahlil Yöntemleri ve Bir Uygulama Örneği. Problems and Definitions of the Science of Literature, ICANAS, 38, 1415-1431.
- Tekin, H. (2009). Roman Sanatı. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Türkçe Sözlük (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Ünlü, M. ve Dünder, A. (2021). Tanzimat Sonrası Modernleşme Sürecinde Selanik İnas Rüşdiye Mektebi. Otam Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, (50), 207-233. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/otam/issue/68113/1048409>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, D. (1997). Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu. Ankara: Akçağ Yayınları.